

Το νέο αγροτικό ζήτημα της Ελλάδας

Του Ν. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗ

Από την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) στην Επιχειρηματική Αγροτική Παραγωγή (ΕΑΠ)

Η ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ κρίση και η ανάγκη αναπροσανατολισμού της ελληνικής γεωργίας κέρδισαν στο παρελθόν αρκετές αναβολές, δύσκολα όμως θα μπορούσαν να ξεπεράσουν το σημείο καμπής του 2013. Από εφέτος και ως το 2013 οι αγρότες δεν θα λαμβάνουν πλέον επιδότηση ανάλογα με την παραγωγή, αλλά σταθερές εισοδηματικές ενισχύσεις με βάση έναν μέσο όρο παραγωγής των προηγούμενων ετών. Με τη λήξη της νέας ΚΑΠ οι ευρωπαϊκές ενισχύσεις είτε θα καταργηθούν είτε θα μειωθούν δραστηρικά και το σύνολο της επιδοτούμενης αγροτικής παραγωγής θα αναγκασθεί να προσαρμοσθεί στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού και να αναθεωρήσει πολλά από τα τυποποιημένα πλαίσια που ακολουθεί σήμερα. Διαφορετικά, τα προϊόντα δύσκολα θα αντέξουν σε διεθνείς αγορές χωρίς επιδότηση και χωρίς αναβάθμιση της ποιότητας. Την ίδια στιγμή όμως υπάρχουν και τρία άλλα μείζονα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής γεωργίας τα οποία επίσης πρέπει να αντιμετωπιστούν ώστε να προετοιμασθεί καλύτερα η χώρα μας να αντιμετωπίσει την πίεση της παγκοσμιοποίησης.

Η χρόνια διαρθρωτική αδυναμία είναι η κατακερματισμένη βάση αγροτικής παραγωγής. Οι περισσότερες εκτάσεις είναι μικρές και πολύ μικρές, και αυτό δυσχεραίνει πολύ την απαιτούμενη αλλαγή καλλιεργειών και καθιστά σχεδόν αδύνατη την επιχειρηματική ανασυγκρότηση της αγροτικής δραστηριότητας.

Ένα δεύτερο αρνητικό χαρακτηριστικό της ελληνικής γεωργίας είναι το ότι εξακολουθεί να παραμένει δυσανάλογα μεγάλο το κέρδος του έμπορου-μεταπωλητή αγροτικών προϊόντων σε σύγκριση με το κέρδος που αποκομίζει ο ίδιος ο γεωργός από τα προϊόντα που παράγει. Στις ΗΠΑ όπου λειτουργούν πολύ πιο αποτελεσματικά οι αγορές προϊόντων, ο παραγωγός εισπράττει περίπου το 50% της τελικής τιμής πώλησης στον καταναλωτή. Αντίθετα στην Ινδία, το ποσοστό αυτό κυμαίνεται από 20% ως 30%, πράγμα το οποίο δείχνει αδυναμία ουσιαστικής ανταπόδοσης του πλεονάσματος στους αγρότες. Και μόνο το γεγονός ότι σε αυτή την κλίμακα είμαστε πιο κοντά στο πρόβλημα της Ινδίας παρά στην αποτελεσματικότητα της Αμερικής, πρέπει να σημειώνεται συναγεράμιο για το πώς μπορεί να διορθωθεί το επόμενο διάστημα.

Ένα τρίτο καινούριο φαινόμενο που εξαπλώνεται ραγδαία, τα τελευταία χρόνια, στις αγροτικές περιοχές είναι η άναρχη *οικοπεδοποίηση* της καλλιεργούμενης γης. Περιοχές όπως η Κρήνη, η Πελοπόννησος, η Θεσσαλία και τα περισσότερα νησιά προσφέρουν πλέον εύκολα για ανέγερση εξοχικών κατοικιών, που κυρίως τις αγοράζουν ξένοι σε «τσουχτερές» τιμές. Πολλοί αγρότες επιδίδονται στην εκποίηση της καλλιεργούμενης γης για να εισπράξουν ένα δελεαστικό τίμημα και να ασχοληθούν μετά με άλλες δραστηριότητες. Αν

ως το 2013 η ελληνική γεωργία δεν προλάβει να προσαρμοστεί αποτελεσματικά στα νέα διεθνή δεδομένα, τότε το φαινόμενο αυτό θα ενταθεί και μάλιστα με έναν ανεξέλεγκτο τρόπο, πράγμα το οποίο θα επιφέρει το μοιραίο πλήγμα στη συστηματική αγροτική δραστηριότητα.

Τι μπορεί να γίνει σήμερα απέναντι σε αυτά τα τρία πεσπικά φαινόμενα παραγωγικής αδυναμίας, οικονομικής απαξίωσης και εγκατάλειψης της γεωργίας; Πρώτα απ' όλα χρειάζεται αλλαγή προσανατολισμού, αφού η αγροτική παραγωγή τα επόμενα χρόνια πρέπει να κινείται υποχρεωτικά με όξυνα τη βιωσιμότητα στις διεθνείς αγορές και τον δριμύ ανταγωνισμό από τα όλο και περισσότερα εισαγόμενα φθηνά προϊόντα. Η κατεύθυνση που θα κυριαρχήσει το επόμενο διάστημα δεν θα είναι πλέον ο εφισχασμός της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), αλλά η πρόκληση για μία *Επιχειρηματική Αγροτική Παραγωγή* (ΕΑΠ).

Μπορούμε άραγε να τα καταφέρουμε; Πιστεύω πως ναι, αρκεί να δοούμε ότι ένα σημαντικό μέρος της ελληνικής αγρο-

της παραγωγής. Τα μαζικά πειράματα που έγιναν τις προηγούμενες δεκαετίες με συνεταιρισμούς και αγροτικές ενώσεις ελάχιστα απέδωσαν και σήμερα κατέληξαν να είναι κυρίως πελατειακοί μηχανισμοί χωρίς να παρέχουν ούτε τεχνολογία ούτε καν απλή γεωπονική στήριξη στις δυσκολίες του αγρότη. Σε αρκετές περιπτώσεις οι συνεταιρισμοί έχουν καταρρεύσει χρηματοοικονομικά και πολλοί από αυτούς μοιραία θα οδηγηθούν σε διάλυση τα επόμενα χρόνια. Αρα οι Ενώσεις, τουλάχιστον έτσι όπως τις ξέραμε στο παρελθόν, δεν μπορούν να αποτελέσουν το αξιόπιστο όχημα για να μετασχηματισθεί η ελληνική γεωργία. Χρειάζονται νέα σχήματα που υιοθετούν με ξεκάθαρο τρόπο τους επιχειρηματικούς κανόνες, έχουν οργανωμένες υποδομές για την τυποποίηση και το μάρκετινγκ των αγροτικών προϊόντων, και μπορούν να διαπραγματευθούν καλύτερη συμμετοχή των παραγωγών στην τελική τιμή πώλησης για να περιοριστεί η ενδίασησ αφαιμάξη του αγροτικού εισοδήματος. Μία βάση επιχειρηματικής εκκίνησης μπορούν

δύο προαπαιτούμενα της ΕΑΠ για σύγχρονες υποδομές και αύξηση του αγροτικού κέρδους. Οι απαιτούμενες επενδύσεις για τις νέες ανταγωνιστικές καλλιεργείες όπως που αποδώσουν, θα απαιτήσουν χρήμα και σοβαρές εγκαταστάσεις. Πώς μπορούν να χρηματοδοτηθούν αυτές οι επενδύσεις; Αν ακολουθήσουμε την παραδοσιακή δανειοδότηση από την Αγροτική Τράπεζα, τότε θα γίνουν σε μικρό βαθμό, με αναποτελεσματικό τρόπο και ίσως πολλές να μη γίνουν ποτέ. Γι' αυτό χρειάζεται νέο σχήμα τραπεζικής χρηματοδότησης των αλλαγών στις αγροτικές καλλιεργείες, το οποίο βασίζεται στη σταθερή εισοδηματική ροή των κοινωτικών ενισχύσεων ως το 2013. Επειδή, όπως είδαμε, οι μελλοντικές ενισχύσεις των επομένων επτά ετών είναι απουσιάζουσες από το αβέβαιο ύψος της επίσας παραγωγής, έχουν μηδενικό ρίσκο και μπορούν να γίνουν εύκολα αποδεκτές από το τραπεζικό σύστημα ως εγγύηση μακροχρόνιων επενδυτικών δανείων προς τις αγροτικές ΑΕ. Μπορούν έτσι να διαμορφωθούν νέα ευέλικτα χρηματοδοτικά εργαλεία για τους αγρότες για να ξεκινήσουν έγκαιρα και σε μαζική κλίμακα τις απαιτούμενες αλλαγές στις καλλιεργείες, τα οποία βασίζονται στην *Προεξόφληση Εγγυημένων Κοινωτικών Ενισχύσεων* (ΠΕΚΕ). Με τον τρόπο αυτόν οι τράπεζες μπορούν να προσφέρουν ταυτόχρονα χρηματοδότηση επενδύσεων, αλλά επίσης και επιχειρηματική τεχνολογία στις ιδρύμενες αγροτικές ΑΕ.

Ένα άλλο κρίσιμο πλεονέκτημα των νέων αγροτικών ΑΕ είναι το ότι μπορούν να κατανοήσουν και να παρακολουθούν καλύτερα τις ιδιαιτερότητες και τις ευκαιρίες που έχουν οι ντόπιες και ξένες αγορές όπου ανταγωνίζονται τα προϊόντα τους. Έτσι είναι πιο εύκολη η τυποποίηση, το μάρκετινγκ και η αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η επιχειρηματική ανασυγκρότηση της αγροτικής παραγωγής θα δώσει και έναν άλλο σύγχρονο προσανατολισμό στην ύπαιθρο συνολικά. Αντί να αγωνιούμε για το αν οι νέοι αγρότες μένουν στα χωριά για να συνεχίσουν την πατροπαράδοτη, αλλά απόρροφη πλέον, χειρωνακτική εργασία στον μικρό κλήρο, θα αναπτυχθούν επιτυχημένες μικρομεσαίες και μεγάλες αγροτικές επιχειρήσεις οι οποίες όχι μόνο θα δημιουργήσουν τοπική απασχόληση αλλά θα «σπιάσουν» και το σημερινό αδιέξοδο της απομονωμένης ζωής σε χωριά που γερνούν και ρημάζουν. Όταν ο διατροφικός τομέας έχει μεγάλες προοπτικές οικονομικής δραστηριότητας παγκοσμίως, είναι κρίμα εμείς να εγκαταλείψουμε τα πολλαπλά πλεονεκτήματα παράδοσης, κλίματος και εδάφους. Η ελληνική γεωργία μπορεί να αντιμετωπίσει τη νέα περίοδο μετά το 2013 εξοπλισμένη με διεθνώς περιζήτητα προϊόντα, συμβάλλοντας έτσι δυναμικά στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας.

Η ελληνική γεωργία μπορεί να αντιμετωπίσει τη νέα περίοδο μετά το 2013 εξοπλισμένη με διεθνώς περιζήτητα προϊόντα, συμβάλλοντας έτσι δυναμικά στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας

κής παραγωγής είναι και σήμερα βιώσιμο, αν και μη επιδοτούμενο. Τομείς όπως η αμειλιουργία, τα οπωροκηπευτικά, τα υποτροπικά προϊόντα (π.χ. αβοκάντο) τα καταφέρνουν πολύ καλύτερα από τις επιδοτούμενες καλλιεργείες και αποφέρουν υψηλότερα κέρδη στους παραγωγούς, αν και δεν λαμβάνουν καμία στήριξη από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μάλιστα τις περισσότερες φορές ούτε καν συμμετέχουν στους μηχανισμούς αποζημίωσης που έχει προβλέψει ως ασφάλιση της παραγωγής το ελληνικό κράτος. Κατά συνέπεια, το μέλλον μπορεί να είναι βιώσιμο για τους έλληνες αγρότες αρκεί να ληρθούν έγκαιρα και αξιόπιστα τα κατάλληλα μέτρα. Η πολυμορφία του κλίματος στην Ελλάδα, η κοντινή απόσταση από τις αγορές της Κεντρικής Ευρώπης σε σχέση με άλλες παραγωγικές χώρες και η τεχνολογία που υπάρχει σε πολλά προϊόντα μαζικής διεθνούς ζήτησης μπορούν να διαφορώσουν έναν ανταγωνιστικό αγροτικό τομέα στη χώρα μας. Χρειάζονται όμως νέες δομές και ανηλήψεις οι οποίες καμία σχέση δεν θα έχουν με τις αποτυχιές του παρελθόντος, τη γραφειοκρατική λογική των επιδοτήσεων και την αδιάφορη παραγωγή ανεξάρτητα από απαιτήσεις ποιότητας, ουσκευασίας και μάρκετινγκ.

Η γεωργία που φιλοδοξεί να είναι διεθνώς ανταγωνιστική, χρειάζεται σοβαρή και σύγχρονη επιχειρηματική διάρθρωση

να αποτελέσουν οι σημερινές Ομάδες Παραγωγών παίρνοντας τη μορφή μιας *Αγροτικής Ανώνυμης Εταιρείας* με πολυμετοχική σύνθεση, η οποία λειτουργεί με τους κανόνες της αγοράς και τις υποχρεώσεις ορθής λογιστικής διαχείρισης, όπως όλες οι σύγχρονες επιχειρήσεις.

Η πολυμετοχική σύνθεση των Αγροτικών Ανώνυμων Εταιρειών μπορεί επίσης να δώσει και έμμεση λύση στο πρόβλημα του μικρού κλήρου. Θεωρητικά ο κατακερματισμός των καλλιεργούμενων εκτάσεων θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με προγράμματα *αναδαμού* όπου θα γίνονταν ανταλλαγή γαιών παρόμοιας αξίας. Οποιο όμως επιχειρήθηκε αυτό μεταπολεμικά απεδείχθη τρομακτικά δύσκολο ζήτημα, προκαλώντας έντονες αντιπαροχές και αιματηρές βεντέλες μεταξύ των αγροτών. Τώρα μάλιστα λόγω της αυξανόμενης αστικοποίησης και της μεσατικής κερδοσκοπίας πάνω στη γη θα είναι σχεδόν αδύνατον. Αντίθετα, αν οι αγρότες συμμετέχουν με τον κλήρο τους στις πολυμετοχικές ανώνυμες εταιρείες, τότε μπορούν να διαφορρωθούν μεγαλύτερες εκτάσεις *κοινής καλλιέργειας*, δεδομένου ότι η επιχείρηση θα υποστηρίζει τα συμφέροντα όλων των αγροτών που εκπροσωπεί.

Μέσα από τέτοια νέα επιχειρηματικά σχήματα είναι προφανές ότι μπορούν να γίνουν με καλύτερους όρους και τα άλλα